

ІСТОРІЯ ВОЄННОЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ ШЛЯХЕТНИХ ЖІНОК РАНЬОМОДЕРНОЇ УКРАЇНИ У ЧАСОПИСІ “КИЕВСКАЯ СТАРИНА”

Важливу роль у становленні досліджень історії воєнної повсякденності жінок [1] ранньомодерної України відіграв журнал “Киевская старина” (1882-1906 рр.) – щомісячне видання, яке публікувало наукові статті з історії, етнографії, археології, фольклористики, літератури, документальні та зображальні джерела з історії України². Характерною особливістю переважної більшості цих публікацій стала їхня національна спрямованість, що було нелегко в умовах політичної реакції та мовно-репресивної політики самодержавства Російської імперії [2, с. 14]. Досліджуючи актуальні проблеми історії України, творці журналу, аби поставити на тверду наукову основу і обґрунтувати ідею окремішності української нації, самотності українського історичного процесу постійно спрямовували дослідницьку увагу на соціальну та побутову історію, проявляючи сталий інтерес до побуту, психології та повсякденного життя жінок України XVI - початку XVIII ст. в умовах воєнного стану, воєн, революцій та збройних локальних конфліктів.

Культурні символи властиві історії жіночої повсякденності епохи ранньомодерних українських катастроф, на думку упорядників часопису, напрочуд вдало підходили для досягнення поставленої мети. Різноманітні за змістом, жанром та формою матеріали із позиціонованою воєнно-історично-фемінологічною компонентою склали потужний блок історичних, документальних, етнографічних та літературознавчих публікацій, що доповнювались художніми жіночими портретами, що друкувались в журналі [3, с. 79-84]. Вони охоплювали досить широкий спектр проблем – від реконструкції сценаріїв тилової і фронтової повсякденності жінок ранньомодерної України до буденних практик ординарних жінок козацького Запорозжя. Зрозуміло, що публікації не були рівноцінними ні за глибиною порушених проблем, ні за характером та їх науковою значимістю. Проте, акцентуючи увагу вчених та широкої читацької аудиторії на типологізованих сценаріях воєнної повсякденності жінок XVI – XVII ст. та героїчних жіночих постатях, вони слугували подальшому розвитку досліджень у цій галузі історичного знання.

Історичні джерела, опубліковані на сторінках “Киевской старины” репрезентували різні сторони воєнної повсякденності шляхетних жінок степового пограниччя включаючи шляхетські наїзди, захоплення сусідського майна, судову тяганину, участь у шляхетсько-козацьких збройних конфліктах, тощо. Велика заслуга у підготовці та публікації документів, що безпосередньо стосувались історії воєнної повсякденності шляхетних жінок належала О. Лазаревському. Вже в першому номері журналу за 1882 рік він оприлюднив матеріал [4, с. 213-214] в якому наголосив, що третя дружина гетьмана Богдана Хмельницького Ганна Золотаренко інколи, перебирала на себе повноваження “полновластного правителя страны” і видавала від свого імені гетьманські Універсали [5]. Зі слів дослідника 22 липня 1655 року Ганна Золотаренко видала “универсал от гетмановой Богдановой Хмельницкой Анны, приказующий обывателям прилуцким, в грунта бы до монастыря от княжат Вишневецких наданные и универсалом малжонка

(мужа) еи, гетмана Хмельницького конфирмованные, не втручались и жадных бы перешкод не чинили, под виною тысячи талярей до скарбу войскового и под суровым каранем” [4, с. 214]. О. Лазаревський слушно зауважив, що Г. Хмельницька мала неабиякий вплив не лише на чоловіка-гетьмана, а й на перебіг усього військово-політичного життя в тодішній Україні. Видача Универсалу “гетьманшею” – факт надзвичайно цікавий, – наголосив історик, – прямо “указывающий на то значение, которым пользовалась третья жена Богдана Хмельницкого”. Дослідникові належала велика заслуга у підготовці та публікації на сторінках часопису значної кількості документів, що безпосередньо стосувались тилової повсякденності жінок України початку XVIII ст., персоніфікованої жіночим оточенням гетьмана І. Мазепи [6, с. 43-45] та представницями козацької еліти [7, с. 158-159]. Розгляд наукового доробку ученого під кутом зору історії військової повсякденності жінок України відкриває нові грані дослідницького таланту О. Лазаревського і створює додатковий простір для переосмислення його внеску в дослідження історії України.

Майже слідом за публікацією О. Лазаревського світ побачив сюжет І. Новицького про воєнну активність волинської княгині Софії Ружинської [8, с. 58-84]. В контексті розповіді про родовід князів Ружинських історик звернув увагу на той факт, що дружина кн. Романа Ружинського, “оставаясь дома и соревнуя, вероятно, военной славе своего мужа и желая показать себя вполне его достойною, устроила грандиозный даже для того времени наезд на соседнее имение князей Корецких, местечко Черемошну” [8, с. 78]. Запросивши в головні розпорядники орендатора Ружина пана Кшиштофа Кевлича, а при ньому орендатора Котельні Бодзинського, вона “собрала вооруженный отряд из бояр и крестьян всех своих имений, заручилась помощью от князя Адама Ружинского и разных соседних владельцев... – всего у нее составилось до шести тысяч человек [8, с. 78]. З цим загоном “с великой арматой, с пищалями, пушками, ружьями, мушкетами, сагайдаками, с копьями, рогатинами, и иным войне надлежащим оружием, конно и пешо, оружно, с знаменами, бубнами, трубами и литаврами, обычаем вражеским войовнича княгиня Ружинська напала на містечко Черемошку. Для нас в цьому контексті важливим буде факт усвідомлення автором публікації присутності в культурному просторі “українного” пограниччя сценаріїв військової активності шляхетних жінок. І. Новицький підкреслював, що саме княгиня влаштувала грандіозний для тих часів наїзд, запросивши в головні розпорядники досвідчених прикордонних урядників і зібравши “вооруженный отряд из бояр и крестьян всех своих имений” [8, с. 78]. А це означає, що військовому походу передував чималий організаційно-підготовчий період – збір і розквартирування шеститисячного війська, його озброєння, забезпечення повсякденних потреб життєдіяльності як окремих воїнів, так військового формування в цілому (структури тилової повсякденності). Документи про збройні наїзди (войовничих шляхтичів і шляхтянок) становлять понад третину загальної кількості збережених до наших днів актів про маєтки [9, с. 78].

У квітні 1883 року на сторінках “Киевской старины” була опублікована рецензія В. Антоновича [10, с. 873-876] на книгу Д-ра Антонія І “Niewiasty kresowe” – “Наречені кресів”, яка незадовго перед тим побачила світ у Варшаві. Її автор майже невідомий українській громадськості, але талановитий польський історик і белетрист Й. Ролле, що друкувався під псевдонімом “D-г. Antoni J.” [11], ґрунтовно ознайомившись з комплексом раритетних документальних джерел, створив 6 біографічних нарисів, які змальовували типи жінок шляхетського середовища Волині XVI-XVII ст.; один нарис відносився до кінця XVI ст., два – до першої і два до другої половини XVII ст. [12]. Працюючи з документами з державних та приватних архівів та бібліотечних установ Поділля й Волині Й. Ролле звернув увагу на той факт, що, виявлені ним письмові джерела віддзеркалюють, маловідомі до того, сценарії військової активності шляхетних жінок ранньомодерної доби. Згрупувавши джерельний матеріал, він, крізь призму власного бачення, до певної міри об’єктивно, змалював існуючі в українському суспільстві XVI-XVII ст. особливості соціальних відносин та культурних процесів.

Стараннями В. Антоновича кілька нарисів з книги Й. Ролле “Niewiasty kresowe” в 1883 році було передруковано на сторінках часопису під заголовком “Украинские женщины” [13, с. 269-309]. В коментарях до цієї публікації, редактори часопису підкреслили, що читачі “в первый раз увидят эти живые образы русской женщины в западной половине России, создавшиеся под влияниями и представляющие совершенный контраст типу женщины того-же времени в московской Руси...” [13, с. 269-270]. Опираючись на широке коло письмових джерел Й. Ролле вдалося виокремити елементи досвіду участі шляхетних жінок у різного роду військових конфліктах, що відбувалися в Україні в XVI - XVII ст. Крізь призму сюжетів про долі реально існуючих в історії жінок Й. Ролле, в загальних рисах, вдалося відтворити типологізовані сценарії воєнної повсякденності шляхетних жінок Волині й Поділля.

Цікавий зразок типу жінки-войовниці Й. Ролле знаходить в образах княгині Марії Гольшанської (дружини кн. Андрія Курбського, московського емігранта) її сестри княгині Анни в заміжжі Мильської та Анни Борзобогатої Красенської. Війна між Марією Курбською і Анною Мильською почалась в 1570 році на ґрунті сварки з приводу маєтку Дубровиці, яким вони володіли разом (тилова повсякденність), а закінчилась засідками на дорозі, грабунками та вбивствами (фронтна повсякденність). Дві розлютовані жінки боролись зі страшною настирливістю та злістю і цілих три сусідні повіти – Луцький, Володимирський та Пинський – стали місцем їхніх сутичок; численні юрби кінних вояків сновигали по дорогах, а на чолі їх стояла сама Мильсона в панцирі з криці. Найбільш страждали від цього селяни, які мусили терпіти постої та насильства війська (тилова повсякденність), а Мильська трималась так, немов ця ватага озброєного люду з'явилась сюди для оборони краю, а не захисту особистих інтересів однієї лише жінки, неблаганної під час гніву і скаженно сміливої... [13, с. 293-294]. В названій вище праці, історик зробив спробу вписати в контекст історії козацького Запорозжя, сюжет про активну участь жінок шляхетного стану в обмінах та викупках полонеників (тилова повсякденність) які протягом багатьох років проводилися в Запорозькому степу під Переволочною [13, с. 273]. За словами Йосипа Ролле, в XVI - середині XVII ст., “в полях під Переволочною можна було побачити не одну зем'янку, яка заручившись листом Яна III до запорозької старшини... і захопивши з собою набитий золотом мішок, поспішала в степ, аби за посередництва Кошового викупити з неволі рідну бранку...” [13, с. 273] (тилова повсякденність). Розповідаючи про досвід участі шляхетних жінок в розшуках, обмінах та викупках полонеників (включаючи приїзд на Запорозжя і переговори з Кошовим та старшинами Запорозької Січі) історик із загального масиву запорозької звичаєвості зумів виокремити елементи досвіду перебування жінок в межах Запорозьких Вольностей та Запорозької Січі. Зброя, військо і груба сила, за влучним спостереженням Й. Ролле, стали для переважної більшості жінок “українного” пограниччя втіленням сили, влади і значимості. Вони не лише давали впевненість в собі, але й диктували певний стиль поведінки, створювали ілюзію власної значимості. Запекла боротьба за виживання (війни та безперервні локальні збройні конфлікти) сформувала в межах цієї території особливий тип жіночої особистості та особливий тип жіночої психології, яку можна назвати психологією “воюючої жінки”, або психологією жінки-комбатантки”. В зрозумінні причин появи в українських землях такого типу жіночої особистості Й. Ролле випередив сучасні гендерні студії та студії з історії жінок України, які “часто грішать кон'юнктурністю та мавпуванням західних зразків, що повністю випадають з кола традицій українців” [14, с. 14].

У 1894 році на сторінках “Киевской старины” побачила світ ще одна робота Й. Ролле з його фемінологічного циклу. Вона була присвячена головно елітним жінкам при Чигиринському дворі другої половини XVII ст. [15]. Серед присутніх при гетьманському дворі жінок історик виділяє третю дружину Б. Хмельницького Ганну Золотаренко, дружину гетьмана України І. Виговського Олену Виговську Стеткевич та Олену Чаплинську – другу дружину Б. Хмельницького.

У листопадовому номері часопису за 1883 рік редакція видрукувала лист князя Константина Острозького, воеводи київського, до сина Януша, каштеляна краківського, датований 7-им травня 1607 року [16, с. 477-480]. В цьому листі князь Константин Константинович Острозький коротко пише своєму старшому синові Янушу про войовничу поведінку його дружини Катерини і виражає свій погляд на південно-руську жінку тих часів: “века повторяются, – это вторая Амазонка” – говорить він про свою невістку. Творці журналу в короткій передмові до публікації зауважили, що це саме той погляд “к которому пришел современный нам польский историк доктор Антоний I, после многолетних архивных изысканий, представивший нам увлекательные и крайне оригинальные типы украинской женщины XVI и XVII ст. метко схваченные светлым и проницательным умом князя Острожского...”. К. Острозький написав про те, що його невістка постійно заводила суперечки через своїх гарцівників (наймане військо княгині) з князем Чорторийським, потім з духовенством і нарешті із його власними слугами [16, с. 479].

З другої половини 1887 року розгляд проблеми воєнної повсякденності шляхетних жінок ранньомодерної України переноситься з історично-правової в етнографічно-етнологічну площину.

У серпневому номері журналу було надруковане повідомлення І. Пономарьова “Запорожская песня” [17, с. 587-588]. Мова йде про публікацію історичної пісні “Ой не знав козак”, в якій розповідається про долю сестри козака Супруна, Супрунки, яка довідавшись про те, що брат в неділю до сходу сонця в неволеньку попався “почала своїм добрим конем, як огнем, летіти” йому на поміч. Діставшись до місця сутички почала тая Супрунка воювати, брата з неволі визволяти, а “бусурманців у полон гнати” [17, с. 588]. Стає очевидним, що відважна героїня запорозької пісні окрім “доброго коня” мала набір холодної і вогнепальної зброї, захисний обладунок і, скоріше за все, “почот” – загін найманих вояків.

У вересневому за 1887 рік номері “Киевской старины” світ побачив відгук В. Каллаша на названу вище публікацію І. Пономарьова. Цей відгук мав промовисту назву “Малорусская “паленица”” [18, с. 196-197]. Авторіві статті в сюжеті пісні про козака Супруна і його сестру-рятувальницю вчувся відгомін переказів часів Київської Русі про “палениц” жінок-войовниць – “типе очень обыкновенном в русском былевом эпосе...” [18, с. 196]. Дослідник однак зауважив, що остаточні висновки про присутність в культурному просторі Русі-України жінок-багатирок, билинних “полениць”, йому заважає зробити нерозробленість цієї тематики в тогочасній історичній науці. Великий спектр воєнно-історично фемінологічної проблематики було репрезентовано в фольклористичних публікаціях Б. Познанського, І. Новицького, Ц. Неймана, В. Доманицького, О. Пчілки де крізь призму вивчення народної пісенної творчості аналізувалася воєнна повсякденність шляхетних жінок.

У блискучій фольклористичній розвідці Олени Пчілки “Украинские колядки” [19] зафіксовано варіант старовинної поліської колядки, яка вихваляє мужність та войовничість дівчини-воячки, яку мати “уряджає на войноньку”, себто до війська:

– Моє дитя а Настуненько,
Поїдь, поїдь на війноньку!
Поперед війська не вибивайся:
Навперед війська – намовонька,
А назад війська – погодонька.
Насеред війська – розмовонька.
Вона матінки не послухала,
Наперед війська виїхала,
Ой виїхала, ще й викрикнула,
Шабелькою та й вимахнула [19, с. 173-174].

Сіль розмови матері з донькою полягає в тому, що дівчина-воячка не послухалась

материні поради і зайняла в бойовому строю найнебезпечніше місце – “попереду” війська, а далі, з бойовим окриком, що личило лише відважним воїнам, “шабелькою та й вимахнула”.

Різноманітні за змістом сюжети з історії воєнної повсякденності шляхетних жінок ранньомодерної України були органічною складовою наукових праць та історичної белетристики – популярного жанру, широко представленого в “Киевской старине” публікаціями О. Левицького [20], С. Венгрженевського, [21] Я. Каро (Саго J.) [22] та ін. Специфіка історичної белетристики дозволяла подати розгорнуту характеристику жінки в контексті воєнної епохи, розкрити її стосунки з оточуючим світом, показати вміння жінок в нав'язуванні стосунків з представниками протилежної статі, розв'язуванні конфліктних ситуацій, впливати на події, підкоряти обставини чи підкорятись самим. Соціально-психологічні портрети буденності жінок-воячок були представлені у спадщині О. Лазаревського, І. Новицького та постійного автора “Киевской старины”, історика права О. Левицького.

Серед різних за жанром та авторством матеріалів “Киевской старины”, чільне місце відводилось і зображальним джерелам. Ініціатива публікації портретних зображень жінок та історично-культурологічних коментарів до них належала О. Лазаревському. Історик вважав портрет не лише витвором мистецтва, а й історичним свідченням епохи. Виступаючи автором багатьох коментарів до портретних зображень, він заклав підвалини джерелознавчого вивчення творів українського мистецтва [3, с. 79]. Жіночу галерею “Киевской старины” склали й портрети ряду “сильних жінок” XVI-XVIII ст. – Раїни Могилянки княгині Вишневецької, княгині Софії Тарновської Острозької, Анастасії Полуботок, дружин Івана Гонти та Семена Палія. Ці жінки не раз перебували у вирі суспільно-політичних процесів, відзначались силою характерів, незвичністю долі та увійшли в історію України як самостійні постаті або дружини відомих українських воєначальників, очільників козацьких повстань. З огляду на це, маємо підстави стверджувати, що означені жіночі портрети можуть служити важливим джерелом з історії жіночої повсякденності воєнної епохи.

Стає очевидним, що науково-інтелектуальний простір “Киевской старины” став “місцем зустрічі” багатьох дослідників, долучених до фемінологічних студій. Різноманітні фемінологічні сюжети часопису переконливо свідчили про інтерес науковців до проблематики пов'язаної з історією воєнної повсякденності жінок ранньомодерної України. Критичне осмислення масиву історичних джерел, що постійно збільшувався упродовж другої половини XIX - початку XX ст. дало можливість О. Лазаревському, І. Новицькому, В. Антоновичу, Й. Ролле, О. Левицькому, І. Каллашу, О. Пчілці наблизитися до адекватного розуміння пограничного українського соціуму, аналізуючи його з урахуванням жіночої складової. Таким чином в українському наративі другої половини XIX - початку XX ст. створювалась основа для реконструкції багатогранного образу жіночої повсякденності воєнної епохи, що поставав в воєнно-історичному, історично-правовому, етнографічному, соціальному та культурологічному вимірах. Спроби засновників “Киевской старины” відійти від традиційних, для російської історіографії другої половини XIX - початку XX ст., схем “бачення” історії жінок України, відкрили недосліджену до того “планету” під назвою “Історія воєнної повсякденності жінок ранньомодерної України” в її теоретичному розмаїтті та соціокультурних практиках.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Термін “Історія жіночої повсякденності воєнної епохи” використовується нами для характеристики напряму історичного знання, об'єктом дослідження якого виступає буденне життя, усі життєві реалії жінок в умовах воєн, революцій та збройних локальних конфліктів. Жіноча повсякденність воєнної епохи являє собою комплекс повсякденно-побутових реалій жінок в яких провідну (нормуючу і формуючу) роль відіграє “воєнний

фактор”. До воєнної повсякденності автор відносить *фронтову повсякденність* – самі війни, революції та збройні локальні конфлікти і *тилову повсякденність* – реалії, що їх супроводжували. Чим довше тривала війна, тим виразніших форм набували екстремальний життєустрій та морально-психологічні установки традиційних і тимчасових соціальних когорт та жіночих особистостей. Див.: *Кривоший О.П.* Гендерні виклики фронтової повсякденності козацького Запорозжя у науковому доробку українських істориків (1946-1991 рр.) / О.П. Кривоший // Українознавчий альманах. К., 2013. – Вип. 11. – С. 140-141.

2. Петренко І. Шлюбно-сімейні відносини населення Гетьманщини (XVIII ст.) на сторінках часопису “Киевская старина” / І. Петренко // Історичний журнал. – 2008. – №1. – С. 14.

3. Буряк Л. Жіночі портрети у часопису “Киевская старина” як джерело української історичної фемінології / Л. Буряк // Вісник Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Історія. – 2008. – Вип. 94/95. – С. 79-84.

4. Лазаревський А. Властна гетьманша / А. Лазаревський // Киевская старина (далі КС). – 1882. – Т.1. – №1. – С. 213-214.

5. В означений період, а мова йде про 1654-55 рік, гетьманські Універсали були в Україні найважливішими державними документами, що мали характер маніфесту або розпорядчо-адміністративного акту наділеного вищою юридичною силою щодо інших правових документів.

6. Лазаревський А. На ком был женат Мазепа / А. Лазаревський // КС. – 1888. – Т. 21. – №5. – С. 43-45.

7. А.Л. [Лазаревський О.] Письмо жены гадяцкого полковника Григория Грабянки Евдокии Ивановны к брату своему Ивану Забеле / А. Лазаревський // КС. – 1894. – Т. 45. – №4. – С. 158-159.

8. Новицкий И.П. Князя Ружинские / И.П. Новицкий // КС. – 1882. – №4. – С. 58-84.

9. Боряк Г. В. Административно-территориальное устройство украинских земель в конце XV - середине XVI в. (Анализ документальных источников) / Г.В. Боряк: Дис. ... канд. ист. наук. – К., 1987. – 287 с.

10. Антонович В. (В.А.). Рец. на кн.: "D-г. Antoni J. Niewiasty kresowe. –Warszawa, 1883. Д-р Антоній І. – Женщины на окраинах. Варшава 1883 г." / В. Антонович // КС. – 1883. – №4. – С. 873-876.

11. Баженова С.Е. Юзеф Антоній Ролле: життя, діяльність, творчість. –Кам`янець-Подільський: Кам`янець-Подільський державний університет. 2001. – 224 с.

12. D-г. Antoni J. Niewiasty kresowe. – Warszawa, 1883. – 224s.

13. Д-р. Антоній І (Ролле Й.Й.) Украинские женщины: Исторические рассказы / Д-р Антоній І // КС. – 1883. – Т. 6. – №6. – С. 268-309.

14. Балушок В. Наукова спадщина Ореста Левицького в контексті етнологічної науки / В. Балушок // Берегиня. - 2010. - Ч.10(66) - С. 10-17.

15. D-г Antoni J (Ролле Й.Й.) Женщины при Чигиринском дворе / D-г Antoni J. // КС. – 1894. – Т. 44. – №1. – С. 107-126; №2. – С. 282-304; №3 – С. 512-529.

16. Письмо князя Константина Острожского, воеводы киевского, к сыну его Янушу, каштеляну краковскому. 7 мая 1607 года // КС. – 1883. – Т. 7. – №11. – С. 477-480.

17. Пономарев И. Запорожская песня / И. Пономарев ” (женщина богатырь) / В. К-ш // КС. – 1887. – Т. 19. – №9. – С. 196-197.

18. В. К-ш [Каллаш В.] Малорусская "паленица" (женщина богатырь) / Каллаш В. // КС. - 1887. - Т. 19. - №9. - С. 196-197.

19. Пчилка О. Украинские колядки: (Текст волянский) / О. Пчилка // КС – 1903. – Т. 80. – №1 – С. 152-175; Т. 81 – №4 – С. 132-160., №5 – С. 192-220, 347-394.

20. Левицкий О. Анна-Алоиза, княжна Острожская / О. Левицкий // КС. – 1883. – №11. – С. 329-373; Його ж: Волянская бывальщина / О. Левицкий // КС. – 1884. – №1. – С. 165-168; Його ж: Ганна Монтовт, историко-бытовой очерк из жизни волянского дворянства XVI ст. / О. Левицкий // КС. – 1888. – №1. – С. 94-161.

21. Венгрженовский С. Свадьба Тимоша Хмельницкого (эпизод из истории малорусско-молдавских отношений) / С. Венгрженовский // КС. – 1887. – №3. – С. 469-483; №5. – С. 26-51.
22. Каро Як [Caro J.] Беата и Гальшка. Исторический рассказ из польско-русской жизни XVI в. / Я. Каро // КС. – 1890. – №1. – С. 95-116; №2. – С. 305-309; № 3, с. 485-525.

SUMMARY

The important role in the History Studies formation of women's military everyday life in Ukraine of XV-early XVIII century the journal "Kiyevskaya starina" (1882-1906) played – monthly which published scientific articles on history, ethnography, archeology, folklore, literature, documentary and descriptive resources on history of Ukraine. The peculiar feature of the majority of publications became their national orientation, which was difficult under the circumstances of political reaction and the policy of language oppression on the side of Russian empire. Doing research of historical problems of Ukraine, the researchers of the journal, so as to put on solid scientific basis and prove the idea Ukrainian nation independence and originality of Ukrainian historical process, constantly direct their research attention towards social and everyday history showing interest to household everyday life, psychology and women's everyday life in Ukraine under conditions of military state, wars, revolutions and combat local conflicts in XVI-early XVIII century. Military-historical-feminine component of the materials differing in content, genre and form comprised the powerful block of historical, documentary, ethnographic and literature publications which were added by artistic female portraits which were published in the journal. Naturally, the publications were not equivalent neither by the depth of the discussed problems nor the character and research value. However, focusing the scientists' attention and wide readers' audience on typological scenarios of women's military everyday life in XVI-early XVIII century and heroic female figures, they promoted further development of research in this field of historical knowledge.

Critical comprehension of historical data which had been constantly built up, gave an opportunity O. Lazarevskiy, I. Novitskiy, B. Antonovych, Y. Rollye, O. Levitskiy, O. Pchiltsi to approach the adequate understanding of border Ukrainian society analyzing it taking into account a female component. Consequently, the basis for reconstruction of versatile image of military women' everyday life was created in the Ukrainian narration of late XIX – early XX century, which was framed in military-historical, historical-legal, ethrographic, social and cultural dimensions.